

Socialutskottet
Sveriges riksdag
100 12 Stockholm
registrator.riksdagsforvaltningen@riksdagen.se

Synpunkter på promemorian Barnets bästa vid fortsatt vård enligt LVU – Utredning som ett led i Socialutskottets beredning av fråga om ändring i LVU (dnr. 1416-2021/22)

Statens institutionsstyrelse (SiS) har ombetts att lämna synpunkter på förslagen i den nämnda promemorian. Genomgången av de förslag som har lagts fram i promemorian har skett med de utgångspunkter som SiS, utifrån sitt uppdrag, har att beakta.

Det övergripande syftet med utredningens förslag är att stärka principen om barnets bästa och säkerställa trygghet, säkerhet och stabilitet för barn när frågan är om vården ska upphöra eller inte. SiS anser att det är positivt att lagstiftningen ses över och de syften som ligger bakom förslagen är både viktiga och angelägna.

SiS tillstyrker förslaget om att *den unge* byts ut mot *barnet eller den unge* i de bestämmelser som är tillämpliga på en person under 18 år. SiS noterar att förslaget till ny lydelse i 11 § fjärde och femte styckena LVU omfattar både "barnet och den unge". Bestämmelserna reglerar bl.a. vem som har bestämmanderätten över den unges personliga förhållanden och nämndens ansvar för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses. Den nuvarande lydelsen omfattar enligt sin ordalydelse alla som vårdas enligt LVU. Det står dock enligt SiS inte klart att bestämmelsen faktiskt gäller den som har fyllt 18 år. Förarbetena till bestämmelsen ger närmast uttryck för att bestämmelsen endast gäller barn (se prop. 1979/80:1 del A s. 596 och 597 samt prop. 1981/82:168 s. 59 och 60). Det är önskvärt om frågan om hur man ska se på rätten att bestämma över en ungs personliga förhållanden belyses i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

När det gäller förslaget om fortsatt vård enligt LVU när förutsättningarna för vård enligt 3 § LVU har upphört ser SiS flera risker med förslaget om det ska omfatta barn som är placerade vid SiS särskilda ungdomshem. SiS avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning. SiS synpunkter utvecklas nedan.

Det är en allmän utgångspunkt att socialtjänstens insatser för barn och unga ska göras i samförstånd med barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Under de förutsättningar som anges i 2 och 3 §§ LVU kan barn och unga ges vård utan samtycke. För barn och unga som på någon grund som anges i 3 § LVU behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det enligt 12 § LVU finnas särskilda ungdomshem. SiS leder verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen. När ett barn eller en ungdom vårdas enligt LVU bestämmer socialnämnden hur vården av barnet eller den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. Om socialnämnden har beslutat att barnet eller den unge ska vistas i ett särskilt ungdomshem ska SiS anvisa plats i ett sådant hem.

Barn och unga som placeras på SiS särskilda ungdomshem vårdas främst utifrån sitt eget beteende, dvs. med stöd av 3 § LVU. Även barn som vårdas med stöd av 2 § LVU kan placeras vid ett särskilt ungdomshem men det är förhållandevis ovanligt.

Vård med stöd av LVU kan upphöra av olika skäl. När vården inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att den ska upphöra (21 § första stycket LVU). Vidare gäller att vård som har beslutats med stöd av 2 § LVU ska upphöra senast när den unge fyller 18 år medan vård som har beslutats med stöd av 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år (21 § andra och tredje styckena LVU).

Förslaget i promemorian innebär att prövningen av om vård enligt LVU ska upphöra ska ske i två steg. Det första steget tar sikte på om förutsättningarna för vård enligt 2 eller 3 § LVU föreligger. Om det inte finns förutsättningar för vård enligt aktuell bestämmelse ska en prövning göras av om det finns en risk för att barnets hälsa eller utveckling allvarligt skadas om vården upphör. Barnets bästa ska vara avgörande vid bedömningen. Förslaget innebär alltså att en ny grund för fortsatt vård enligt LVU införs. Förslaget gäller bara barn.

Förslaget omfattar även barn som är placerade med stöd av 3 § LVU. Därmed träffar den föreslagna bestämmelsen även barn som är placerade vid SiS särskilda ungdomshem.

LVU är en skyddslagstiftning för barn och unga. Tvångsvård enligt LVU är en mycket ingripande åtgärd för de som berörs. Det gäller i synnerhet för den som placeras vid ett särskilt ungdomshem. Placeringen vid ett särskilt ungdomshem innebär, när barnet eller den unge vårdas enligt 3 § LVU och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, även ett frihetsberövande av barnet eller den unge. Det kan enligt SiS även gälla i de fall barnet är placerad vid en öppen enhet. Bestämmelserna om SiS särskilda befogenheter kan innebära ytterligare begränsningar i den enskildes fri- och rättigheter under vårdtiden.

Frågan om förslagens förenlighet med Europakonventionen och barnkonventionen när vården kan innefatta ett frihetsberövande kräver enligt SiS en djupare utredning och analys. Även om en ny grund för vård enligt LVU införs så är det inte klart om förslaget ska tolkas som att vården fortfarande ges enligt 3 § LVU eller enbart enligt den nya bestämmelsen i 21 § LVU. Om avsikten är att bestämmelsen ska tolkas som att vården fortfarande ges enligt 3 § LVU kommer SiS särskilda befogenheter att vara tillämpliga under vårdtiden. De flesta befogenheter begränsar sig till "den som vårdas på någon grund som anges i 3 § och som vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn". En möjlighet är att den nya grunden enligt

LVU blir självständig, dvs. vård med stöd av 21 § LVU. Då skulle SiS särskilda befogenheter inte vara tillämpliga. En sådan ordning skulle dock ställa helt andra krav på arbetsätt, avdelningens utformning m.m., och fortsatt vård vid SiS förlora sin betydelse. Oavsett hur tillämpningen ska ske anser SiS därför att placeringar vid SiS ska undantas från förslaget.

SiS ser även andra svårigheter om förslaget genomförs. Det finns inte någon nedre åldersgräns för när ett barn kan placeras på ett särskilt ungdomshem. Placeringstiderna är ofta korta och uppgår sällan till mer än ett år. I undantagsfall kan vården vid SiS pågå i flera år. Barnets ålder, den relativt korta placeringstiden och det faktum att barnet inte har samma omsorgspersoner att vända sig till dygnet runt gör att det framstår som mer osannolikt att ett barn får en sådan särskild betydelsefull relation till någon eller några ur personalen i den mening som avses i utredningen.

Det kan visserligen finnas fall där en flytt från SiS sker alltför snabbt, utan att barnet hinner skapa en allians med den familj eller det hem för vård eller boende som barnet ska placeras på efter tiden vid SiS. Det kan leda till sammanbrott i vården. Det kan även finnas enstaka pågående behandlingar eller ett starkt behov av de inlärningsförutsättningar som SiS skola erbjuder. Sådana omständigheter ska dock enligt utredningen, inte ensamt ligga till grund för fortsatt vård med stöd av LVU.

För de barn som har ett behov av fortsatta behandlingsinsatser, fortsatt kontakt med omsorgspersoner eller skola inom SiS är det tveksamt om en fortsatt placering på SiS skulle fylla det syfte som utredningen avser, nämligen att ge barn trygghet och kontinuitet och därmed få bättre förutsättningar inför framtiden. För många barn är SiS miljö bra under en tid. Det är förutsägbart, personaltätt och tryggt. Målsättningen är däremot att dessa barn ska lära sig att hantera svårigheter med andra resurser än de som finns inom ramen för SiS tvångsvård. Det finns också en risk för att barnet kan komma att känna en rättsosäkerhet inför när vården kan upphöra om det inte kan påverka vårdens upphörande genom att sluta med det beteende som föranlett vården. De finns även en risk för att denna oförutsägbarhet leder till en känsla av hopplöshet och av att vara fast i systemet under en längre tid än vad syftet ursprungligen var. Det finns därmed en risk för att barnets mående försämras med en längre vårdtid som följd. På sikt finns även en risk för att barnet institutionaliseras om det inte kan integreras i samhället när vårdbehovet har upphört. Det kan vidare ifrågasättas om det är lämpligt att blanda barn som inte har ett vårdbehov enligt LVU med barn och unga som fortsatt har det. Detta med hänsyn till den så kallade "smittoeffekten" eller med andra ord negativ kamratpåverkan.

Det finns även en risk att en sådan målsättning eller möjlighet som ges genom förslaget också kan komma att skapa osunda relationer mellan barn och medarbetare. Förslaget kan även skapa en bild hos barnet över hur relationen till personalen ska se ut. Om barnet sedan inte får den typ av relation och anknytning som det har förväntat sig kan det också leda till en stor besvikelse och frustration hos det enskilda barnet. Det blir även oundvikligt att en kontakt med de önskade omsorgspersonerna ändå kommer att brytas i de fall som ett barn eller den unge vårdats på en låst enhet eftersom de kan behöva flyttas till en öppen enhet.

Om förslaget genomförs medför det behov av förändringar i SiS verksamhet som kan vara svåra att uppnå. Om förslaget leder till lagstiftning skulle det bl.a. innebära att vårdtiderna

kan komma att förlängas och leda till ett behov av att utöka antalet platser i myndigheten. Det skulle även ställa andra krav på arbetsätt och verksamheten än den som SiS bedriver idag. Om förslaget införs bedömer SiS att det kan leda till ökade kostnader för myndigheten som i nuläget är svåra att överblicka och bedöma.

En placering vid SiS bör endast komma ifråga när det inte längre finns andra möjligheter, och placeringen bör inte pågå längre än vad som är absolut nödvändigt. Mot den bakgrunden bör placeringar vid SiS under alla förhållanden undantas från förslaget. SiS avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Elisabet Åbjörnsson Hollmark. I den slutliga handläggningen har HR-direktören Robert Stenbom, enhetschefen Mimmi Haugen, ekonomi- och planeringsdirektören Anna Sandahl och biträdande chefsjuristen Caroline Hellström deltagit. Föredragande har varit juristen Isabelle Strid.

Elisabet Åbjörnsson Hollmark

Isabelle Strid